

NCC:n Ohkolan maankaatopaikan perhosselvitys 2014

Keväällä 2014 selvisi, että NCC:n varastolta on saatavissa sähköä valorysää varten. Sain valorysän asennettua ja sähkön kytkettyä 4. huhtikuuta 2014. Poistin valorysän 21. lokakuuta 2014. Valorysä oli siis toiminnassa lähes kuusi kuukautta. Syöttirysän sain asennettua 9. huhtikuuta ja se roikkui maastossa pitkälle marraskuuhun.

Valorysässä oli 125W elohopealamppu ja syöttirysässä houkuttimena Perhostutkijain Seuran punaviiniä. Tainnuttimena molemmissa rysissä tetrakloorietaania.

Rysistä olen määrittänyt kaikki ns. makrot ja kesäkuussa hankkimani maastokäsikirjan lajit: Kimmo Silvonon, Morten Top-Jensen & Michael Fibiger: Suomen päivä- ja yöperhoset – maastokäsikirja, Oestermarie, 2014

Päiväperhosia tulee joitakin lajeja syöttipyydykseen, muutoin päiväperhosia on havainnoitu vain rysätyhjennysten yhteydessä.

Rysät on pyritty kokemaan päivittäin. Ainoastaan aikaisin keväällä ja syksyllä koentavälit ovat muodostuneet pidemmiksi ulkomaanmatkojemme vuoksi.

Valorysä toimi moitteettomasti, eikä minkäänlaista ilkivaltaa ollut havaittavissa. Ainoastaan 5.-6.6. välisenä yönä ukkonen rikkoi lampun ja hämäräkytkimen. Laitoin tilalle kellokytkimen ja uuden lampun. Siis koko kesänä valorysä oli vain yhden yön toimimatta. Kesäkuu oli poikkeuksellisen kylmä ja kahtena yönä ei rysään tullut yhtäkään otusta. Kesäkuussa tällainen on hyvin poikkeuksellista.

Syöttirysien toiminta on aina hyvin ailahtelevaa. Hyvin monet tekijät vaikuttavat syöttirysien toimivuuteen. Tyynenä kylmänä yönä syötti vetää huonosti. Perhosille voi olla myös houkuttelevampaa ruokaa kuin punaviini, esimerkiksi kirvojen mesikaste. Syöttien toimivuus voi heiketä haihduttimien kuivuttua tai myrkkyyhaihduttimet tomivat väärinpäin. Tällöin haihdutin imee kosteutta ulkopuolelta ja myrkkyy ei haihdu. Syksyllä siniritariyökköset ja tippuvat lehdet voivat tukkia rysän nielun. Näiden ongelmien takia päivittäinen koenta on tärkeää.

Rysistä on laskettu lajit ja yksilömäärät ja tallennettu manuaalisesti vihkoon ja mahdollisuuksien mukaan väittömästi siirretty hyönteistietokantaan.

<http://hyonteiset.luomus.fi/insects/main/EntDatabase.html>

Rysistä on laskettu 11864 yksilöä ja 393 lajia. Lajimäärä on todellisuudessa suurempi, sillä joistakin on mainittu vain suku. Esimerkkinä Euxoa tritici group. Mittareiden suvussa Eupithecia on lähes 60 lajia, joista vain osa on helposti tunnettavissa. Olen jättänyt sovinnolla määrittämättä vähänkin epävarmat lajit.

Rysiin tule runsaasti myös muita hyönteisiä, esimerkiksi kovakuoriaisia. Komeimpia lajeja olivat sarvikuonokas ja runkohaapsanen.

Olen kerännyt perhosia vuodesta 1964 lähtien. Ennen tätä vuotta olen Suomessa kerännyt rysillä perhosia Koppoon Utössä 1997-1999.

http://org.utu.fi/harrastus/TEKS/w-album/w_album_13.pdf

Syken koordinoimaa maatalousympäristön päiväperhosseurantaa olen tehnyt Leila Sillanpään kanssa vuodesta 1999.

Tällä vuosituhannella olen kerännyt perhosia lähinnä Baltian maissa. Edellisestä koko kesän kestäneestä rysäpyynnistä Mäntsälässä on noin 20 vuotta.

Tällä vuosituhannella Suomesta on löydetty n.50 uutta suurperhoslajia, joten oli odotettavissa minulle uusia perhoslajeja Mäntsälästä. Uusien perhoslajien määrä ja joidenkin lajien valtavat yksilömäärät olivat kyllä suuri yllätys. Kesä 2014 ei ollut mitenkään erityisen hyvä perhoskesä ja varsinaisia vaellusvirtauksia ei juurikaan ollut. Päiväperhoskesä oli huonoin 15 vuoteen ja poikkeuksellisen kylmä kesäkuu verotti erityisesti alkukesän lajistoa.

Tässä poimintoja mielenkiintoisimmista havainnoista:

Synanthedon formicaeformis

Pajunlasisiipi tuli raidassa roikkuvasta syöttirysästä. Ilmeisesti se on elänyt toukkana siinä viereisessä puolilahossa raidassa.

Lajia tavataan periaatteessa koko maasta, mutta sitä löydetään yleensä vain feromonilla.

Hyönteistietokannassa on tältä vuodelta koko Suomesta viisi kappaletta Ohkolan yksilön lisäksi.

Nymphalis xanthomelas

Isonokkosperhosia tuli kaksi syöttirysästä ja yksi yksilö imeskeli valorysän kannattimena ollutta koivunrungon mahlaa.

Laji on ollut Suomessa suurharvinaisuus, mutta vaelsi Suomeen 2012 miljoonien yksilöiden voimalla. Se on nyt onnistunut talvehtimaan kaksi kertaa, mutta kuluneen kylmän kesäkuun jälkeen kanta varmaankin esimerkiksi Mäntsälässä on kuollut.

Apatura ilia

Syöttirysästä löytyi myös yksi pikkuhäiveperhonen.

Pikkuhäiveperhonen tavattiin ensi kerran Suomesta vuonna 2000, mutta nyt sitä tavataan jo Etelä- ja Kaakkois-Suomessa.

Chloroclystis v-ata

Lehtovähämittäri tunnettiin aikasemmin vain Karkalin luonnonpuistosta. Tämä ”relicta” oli rauhoitettu. Nytemmin tätä etelästä levinnyttä nimimuotoa tavataan laajalti etelärannikolla. Ohkolasta lehtovähämittäriä tuli 5 yksilöä ajalla 19.5.-28.8.2014.

Biston stratarius

Tammimittarin löytyminen Ohkolasta oli suuri yllätys, olimmehan Leilan kanssa etsineet sitä viime vuosituhannella Ahvenanmaan tammistoista. Tämäkin laji elää toukkana muillakin lehtipuilla kuin tammella. Ilmeisesti lämpimyyden on se tärkein tekijä, kuten yleensäkin perhosten metestymisessä. Kaikesta huolimatta 29 tammimittarikoirasta on käsittämättömän suuri määrä kalliolouhoksen ja maankaatopaikan välistä.

Cerura erminea

Valkohangokkaan löytyminen oli vielä suurempi yllätys kuin tammimittarin. Olinhan tavannut lajia aiemmin vain Latviassa. Valkohangokas tavattiin Suomesta vasta vuonna 2000, mutta nyt sitä tavataan laajalti Etelä-Suomesta.

Lithosia quadra

Isokeltasiipi oli mukava löytö, en ollut lajia tavannut missään aikaisemmin. Varsin erinäköiset koiras ja naaras löytyivät valorysästä.

Catocala pacta

Pikkuritariyökköstä olen aiemmin löytänyt Porin Ahlaisista ja yksi yksilö valorysästä Kotka Rankista. Erittäin kaunis laji, joka näyttää upeasti punaiset takasiipensä esimerkiksi syötillä ollessaan. Yksi yksilö tuli siis punaviinin houkuttelemana syöttirysään. Lajin tyyppiympäristöä ovat märkäpohjaiset rantapajukot.

Catocala fulminea

Keltaritariyökkönen oli viime vuosituhanalla suurharvinaisuus, josta ei Ohkolassa kannattanut edes uneksia. Nyt näitä kauniita keltaritariyökkösiä tuli neljä kappaletta syötti- ja valorysistä. Kirjan mukaan lehtolaji, siis aivan väärällä biotoopilla.

Euchalcia modestoides

Varjopatinayökkösiä saadaan rysistä hyvin harvoin. Viime vuosina jotkut ovat onnistuneet löytämään toukkia imiköiltä paljonkin. Itse onnistuin joskus 1980-luvulla laittamaan rysiäni Ohkolanjokilaksoon sellaiseen paikkaan, josta sitä tuli runsaasti. Laji siis tuli aivan väärästä biotoopista, louhoksella ja maankaatopaikalla ei imiköitä kasva! Hyönteistietokannasta löytyy Suomesta tältä vuodelta 6 yksilöä Ohkolan havainnon lisäksi.

Eucarta virgo

Kvartsiyökkönen löytyi ensi kerran Suomesta vuonna 2000, nyt sitä tavataan etelä- ja länsirannikolla. Minulle laji oli aivan uusi tuttavuus. Kirjan mukaan lajin elinympäristöjä kosteapohjaiset avomaat. Ohkolan rysiäpaikka ei oikein sitä ole. Tosin ravintokasvia pujoa ja pietaryrttiä alueella tavataan.

Amphipyra pyramidea

Ensimmäiset hohtopensasyyökköset tapasin Kirkkonummen Mäkiluodosta 1996. Tällöin laji oli melkoinen harvinaisuus. Nytemmin laji on eteläisessä Suomessa yleinen. Silti 66 yksilöä tätä entistä harvinaisuutta kotikylästäni maankaatopaikan reunalta saatuna on uskomatonta. Kirjan mukaan esiintyy lehdissä ja pensaikoissa.

Cucullia absinthii

Malikaapuyökköseen tutustuin Koppoon Utössä 1997-1999 tehdessäni siellä perhostutkimusta. Nimensä mukaan lajin pitäisi elää malilla, mutta Utössä keksin etsiä sitä ihan tavalliselta pujolta. Laji oli vielä tuolloin suurharvinaisuus. Tällä vuosituhanalla sitä on ahkeran etsinnän tuloksena löydetty laajalti eteläisestä Suomesta. Nyt rysiään putkahti pari perhosta. Toukkia en etsinyt.

Trachea atriplicis

Maltsayökköstä etsittiin viime vuosituhanalla lounaisrannikolta. Ahvenanmaalla minäkin olin aiemmin tätä tuoreena kauniin vihreää yökköstä tavannut. Maltsojen lisäksi lajin toukka elää savikoilla. Maankaatopaikallahan jauhosavikkaa riittää. Tämä laji siis tuli 11 kappaletta ihan oikeasta ympäristöstään.

Mesogona oxalina

Kolmioyökkönen on minulle tuttu Porvoosta entiseltä hiekkakuopalta, siis vähän samantapainen paikka kuin tämä nykyinen rysiäpaikka.

Laji ei ole mikään yleisyys, sillä hyönteistietokannasta löytyy tältä vuodelta Suomesta 24 yksilöä, joista 8 yksilöä Ohkolasta!

Agrochola macilenta

Säämiskämäkiyökkönen esiintyy kirjan mukaan jalopuulehdoissa. Voiko tämä NCC:n rysiäpaikka enää olla kauempana lajin tyyppiympäristöstä. Sieltä sitä kuitenkin tuli neljä yksilöä.

Calamia tridens

Viheryökkönen on kirjan mukaan yksi harvoista taantuneista yökköslajeista. Muistan viime vuosituhannella etsineeni sitä taskulampun kanssa Suomenlinnan valleilta. Hyönteistietokannan mukaan sitä on tänä vuonna löydetty 106 yksilöä, joista noin 90 Helsingistä. Ohkolasta löytyi 3 yksilöä. Tulee huonosti pyydyksiin. Tuoreena erittäin näyttävä hohtavan vihreä yökkönen.

Mythimna ferrago

Ruosteolkiyökkönen lentää kirjan mukaan heinäkuussa ja elokuun alussa, yleensä meren tai isojen järvien rannoilla. Kun sain Ohkolasta ensimmäisen ferragon kuukautta kirjan ilmoittamaa aikaisemmin, niin olin ihan ymmällä, voiko laji olla ruosteolkiyökkönen. Ei aika eikä oikein paikkakaan täsmää. Ajankohta sopi paremmin helmiolkiyökköseen, jota on vaeltanut noin 30 yksilöä Suomeen. Näistäkin vain yksi yksilö alkukesästä. Onneksi olin ollut juuri toukokuussa Liettuassa, josta sain oikean helmiyökkösen ja pääsin toteamaan, että se se ei missään nimessä ole. Ruosteolkiyökkösiä tuli sitten pitkin kesää 357 yksilöä! Hyönteistietokannan mukaan tänä vuonna eri puolilta Suomea on saatu 752 yksilöä. **Ohkolasta tuli siis noin puolet koko Suomen yksilömäärästä!**

Lähimpään isoon järveen tai mereen on yli 50 kilometriä, joten paikkakin on totaalisen väärä. Tähän voi vain lakonisesti todeta, että perhoset ei lue perhoskirjallisuutta!

Noctua fimbriata

Lounaanmorsiusyökkönen oli nimensä mukaisesti viime vuosituhannella lounainen harvinaisehko laji. Nytemmin sitä tavataan Kalajoki Parikkala linjan eteläpuolella. Sanoimme tätä isohkoa yökköstä sikariksi, kun sitä syöteillä Ahvenanmaalla näimme. Yökkönen näyttää todellakin joltakin tasapaksulta pötköltä. Kirjan mukaan tavataan rehevillä avomailla. Onko Ohkolan rysäpaikka rehevä avomaa? Joka tapauksessa näitä ”sikareita” tuli Ohkolasta 17 yksilöä.

Kaikkiaan kesän aikana näistä rysistä tuli minulle 22 kpl ennestään Mäntsälästä tapaamatonta lajia.

Hyönteistietokannan tiedot päivitetty 21.12.2014

Loppupäätelmät:

Ohkolan perhospyydykset sijaitsevat 4 ha maankaatopaikan ja 48 ha kalliolouhosalueen välissä olevassa pienessä puustovyöhykkeessä. Yksi syöttirysistä syksyllä keskellä maankaatopaikkaa. Miten tuollaisesta ”kuunmaisemasta” tulee lähes 400 lajia ns. suurperhosia? Asia kuulostaa äkkiseltään täysin käsittämättömältä, mutta kyllä siihen selitys löytyy.

Perhoset osaavat lentää ja ne liikkuvat usein myös elinalueensa ulkopuolella etsimässä uusia sopivia paikkoja. Osa perhosista tekee satojen ja jopa tuhansien kilometrien mittaisia velluksia. Vaikka valorysä sijaitsikin pienessä metsikössä, se näkyi maankaatopaikalle ja louhosalueen puolelle. Paikalla ei ole juurikaan kilpailevia valoja, joten pienenkin perhoslampun houkutusteho on hyvä. Aluksi paikalla oli vain yksi syöttirysä aivan valorysän vieressä. Minulla ei ole aikaisempaa kokemusta näin ”älyttömästä” sijoittelusta. Ilmeisesti kuitenkin ne vain täydensivät toisiaan, eivätkä vähentäneet toisen rysätyypin saalista. Tämä tietysti on ihan silkkaa arvausta, koska mitään tutkimustietoa tuollaisesta ei tietääkseni ole. Lopulta syöttirysiä oli kaikkiaan kolme, joista yksi sijaitsi multakeolla keskellä maankaatopaikkaa. Tosiasiassa peruspaikassa oli vain yksi toimiva syöttirysä, kun jätin toisen huoltamatta. Syynä rysän keräysastian rikkoutumisvaara. Jostakin aivan kummallisesta syystä tämä myrkytön ja ilman punaviinitäydennystä vailla oleva rysä pyyti paremmin kuin hoidettu rysä. Syöttirysien ailahteleva toimivuus on ollut minulle aina ongelma. Monta selitystä olen keksinytkin, mutta nyt pulpahti taas esille ihan ihmeellisiä asioita.

Miksi ankealla kallioulouhosalueella on mielenkiintoisia perhosia? Suurin selittävä tekijä on aurinko, joka pääsee esteettä paistamaan tuollaisella puuttomalla alueella. Erilaisiin penkkoihin muodostuu hyvinkin edullisia mikroilmastoja. Samoista syistä alueella menestyy myös kasveja, jotka tarvitsevat lämpöä, eivätkä siedä suurempien lajien kilpailua. Monet perhostoukat elävät vähän kituvilla avoimella maalla elävillä kasveilla. Kasveilla ei ole niin hyvää vastustuskykyä kuin rehevimmillä mailla, joten ne maistuvat paremmin toukille. Auringonvalo ja lämpö ovat louhosalueen parhaat puolet monen perhosen toukkien kannalta.

Miksi maankaatopaikalla on paljon perhosia? Maankaatopaikalle tulee maita monesta paikasta ja niiden mukana hyvin monenlaisia siemeniä. Siis alueet ovat hyvin rikkaita kasvilajistoltaan. Tällaisessa paikassa on myös runsaasti ns. rikkakasveja, joille nykyisessä viljelykulttuurissa ole sijaa. Nurmikonhoitovillitys ihmisten piholla luo ns. viheraavikoita, joissa pystyy elämään vain hyvin harvan perhoslajin toukka. Maankaatopaikalla on myös avointa maan pintaa, johon aurinko pääsee esteettä paistamaan. Tällaisilla avoimilla laikuilla on suuri merkitys. Esimerkiksi tunnettu vaeltaja ohdakeperhonen lämmittelee käytännössä aina jollakin avoimella pinnalla. Ohdakeperhosta ei mistään heinikosta löydä, puhumattakaan metsämaastosta.

Tämä maankaatopaikan alue muotoiltiin kaivinkoneella alkukesästä, tässä yhteydessä varmasti suuri osa toukkina ja koteloina olleista yksilöistä tuhoutui. Eli maankaatopaikan yksilömäärä ja lajisto olisivat todennäköisesti olleen paljon suuremmat ilman maanrakennustöitä.

Kuriositeettinä mainittakoon, että linnuntietä kilometrin päässä Heinolan biodynaamisella tilalla lenteli elokuussa useampi vaaleakeltaperhonen *Colias hyale*.

<http://heinolantila.wordpress.com/>

Suomessa olen tätä lajia tavannut aiemmin yhden yksilön Imatralla 1995.

Vuosi 2015

Perhostutkimusta kannattaisi jatkaa tulevana kesänä. Keskelle maankaatopaikkaa ehkä kannattaisi laittaa toinen valorysä, joka nimenomaan houkuttelisi maisemoitavan alueen lajistoa. Kesällä 2014 valorysä oli maakaasulinjan viereisellä puustokaistaleella, josta se näkyi aika huonosti maankaatopaikalle. Nythän tällä kumparella oli syöttirysä syksyllä. Päiväperhoslajiston seuranta alueella tulisi seurata vakioidusti, esimerkiksi kierros alueen ympäri pari kertaa viikossa. Myöskin rysämateriaalin hyödyntämistä tulisi parantaa. Pikkuperhosmateriaalin tutkiminen tulisi jotenkin järjestää.

Jatkotoimet

Tällä hetkellä (lokakuun 24.) on maankaatopaikalla meneillään pintamaan ajo. Keväällä pitäisi päästä kylvämään hankittuja ketokukkien siemeniä. Osalle alueesta ei kannata tehdä yhtään mitään, vaan katsoa mitä sinne kehittyy. Maanpinnan rikkominen vuosittain osalla aluetta pitää alueen kelvollisena niille rikkakasveille, jotka ovat ensiarvoisen tärkeitä monen perhoslajin toukille. Tämä rikkominen tapahtuu helposti ja edullisesti ajamalla alueella puskutraktorilla tai vastaavalla. Näitä alueita voi periaatteessa merkitä etukäteen, mutta parhaiten mylläystarpeen voi arvioida vuosittain. Jos joku alue tuntuu heinittyvän liikaa tai puskee tiivistä vadelman vesaa, parhaiten homma hoituu työntällä puskutraktorilla paljas maa esiin. Jos aluetta ei jatkuvasti möyritä, se pusikoituu vääjäämättä ja menettää ne arvot, mitä tällä hankkeella haetaan, eli luonnon monimuotoisuus.

Pitämällä alueella jatkuvasti kasvillisuudesta vapaita alueita turvataan myös harvinaisen kangaskiurun säilyminen alueella.

Lupiinin torjuntaa on myös jatkettava. Parhaiten se onnistuu myrkyttämällä esiin nousevat lupiinit ennen kukintaa touko-kesäkuussa. Myös maakaasulinjan lupiinien myrkytystä on jatkettava niin kauan, kunnes siemenpankki saadaan ehtymään. Alkava jättiputkikasvusto saatiin myrkyllä torjuttua jo kesällä 2013.

Yhteistyö NCC Roadsin ja luonnonsuojeluyhdistyksen välillä on sujunut tähän asti erinomaisesti.

Olli Elo
Vanha Porvoontie 11 B 13
04600 Mäntsälä
puh. 040 504 5446
olli.elo(at)msoynet.com